עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ח מהל' שבועות הל' ו:
יג ב מיי' שם הל' ה והל' ו והלכה ז:
יד ג מיי' פ"א מהל' שכירות הל' ב סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שז סעיף א:
טו ד מיי' פ"ז מהל' שבועות הל' ב ג ופ"ח שם הל' ה והל' ו [ופ"ט הל' יד]:

◆

מוסף רש"י

מי איכא תנא כו'. על כרחך ארבעה מיני שומרין אשכחן (ב"מ צג.). **מאן תנא דאמר שוכר כנושא שכר דמי.** דקתני מתני' בתרוייהו פטורין מאונס ומשלמין גניבה ואבידה (שם). **שוכר.** בהמה, **כיצד משלם.** דשומר חנם ושומר שכר כתיבי, שוכר לא כתיב, ומהו דין חיובו לענין גניבה ואבידה, פטור או חייב (ב"מ פ:). **ר' מאיר אומר כשומר חנם.** דקא יהיב אגר מלאכתו ואינו נוטל שכר על שמירתו (שם). **ר' יהודה אומר כשומר שכר.** הואיל והנאתו הוא אצלו, אע"פ שנותן שכר פעולתו שומר שכר הוא, דאי לא יהיב שכר הוי שואל וחייב באונסין, השתא דיהיב ליה אגרא לא הוי שואל והוי שומר שכר (שם). **דליתא בלהבא.** יזרוק פלוני או לא יזרוק אין זה שבועת בטוי אלא שבועת שוא, שהרי אין פלוני ברשותו לזרוק ולא לזרוק (לעיל כה.). **כי משמש בארבע לשונות אי דלמא אלא דהא.** שלשון כי בארבע לשונות משמש במקרא, פעמים בא במקום אם, פעמים בא במקום דלמא, שמא, פעמים בא במקום דהא, שנותן טעם לדבר, פעמים בא במקום אלא וסותר את דברו שלפניו (ר"ה ג. עי"ש בארוכה) או: במקום ארבע לשונות הללו נכתב כי בתורה, במקום אם, במקום פן, במקום אלא, במקום אשר (גיטין צ. עי"ש בארוכה) כל מקום שצריך לדרוש כי, בין לענין דרשה בין משמעות המקרא, תוכל לשנותו באחד מהני ארבע לשונות, דלשון כי משמע בכולם (תענית ט. עי"ש).

הדרן עלך מסכת שבועות

מאן תנא שוכר כנושא שכר דמי. משמע דהכי הלכתא:

וחייבין משום שבועת ביטוי. תימה דנימא דיצא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא חידושו כדאמרינן בפרק שלישי גבי שבועת העדות (לעיל דף כה:) ונראה לי דלא דמי דהתם יצא להקל הילכך הוי חידוש אבל הכא דיצא להחמיר לפי שכופר ממון אין זה חידוש:

הדרן עלך ארבעה שומרין

מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן [א]פטור היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או נאבד משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי א"ל מת והוא שנשבר או נשבה נשבר והוא שמת או נשבה נשבה והוא שמת או נשבר נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב משביעך אני ואמר אמן פטור מת או נשבר או נשבה והוא שנגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן חייב אבד או נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה משביעך אני ואמר אמן פטור א)[ב]זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה ומפטור לפטור ומפטור לחובה פטור מחובה לפטור חייב זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב להחמיר על עצמו פטור: **גמ'** מאן תנא ארבעה שומרין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ר' מאיר היא אמר ליה רבא לרב נחמן מי איכא תנא דלית ליה ארבעה שומרין אמר ליה הכי קאמינא לך מאן תנא דאמר שוכר כנושא שכר דמי (אמר רב נחמן) אמר רבה בר אבוה רבי מאיר היא והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה ב)דתנן ג)שוכר כיצד משלם ר' מאיר אומר כשומר חנם ר' יהודה אומר [ג]כנושא שכר רבה בר אבוה איפכא תני הני ארבעה הוו שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין ודיניהן שלשה: אמר לשומר חנם כו': היכן שורי כו': אמר לאחד בשוק כו': אמר לשומר כו': היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח כו': אמר רב וכולן פטורין משבועת שומרין [ד]וחייבין משום שבועת ביטוי ושמואל אמר אף פטורין משום שבועת ביטוי במאי קמפלגי שמואל סבר ליתא בלהבא ורב סבר איתיה בלאו והן והא איפליגו בה חדא זימנא דאתמר ד)שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב דאיתא בלאו והן ושמואל אמר פטור דליתא בלהבא צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה קמישתבע אבל בהך דבי דינא משבעי ליה אימא מודי ליה לשמואל כדרבי אמי ה)דאמר רבי אמי כל שבועה שהדיינים משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי ואי איתמר בהא בהא קאמר שמואל אבל בהך אימא מודה ליה לרב צריכא גופא אמר ר' אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין בה משום שבועת ביטוי שנאמר [1]או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מעצמו כדר"ל דאמר ר"ל ו)כי משמש בארבע לשונות אי דלמא אלא ז)דהא ר"א אומר כולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי חוץ מאיני יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבידה דנושא שכר ושבשוכר שהוא חייב שהרי כפרו ממון:

הדרן עלך ארבעה שומרין וסליקא לה מסכת שבועות

מת והוא נשבר כו' פטור. שאם הודה לא היה משלם וכן נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב פטור שהרי שינה מחובה לחובה ולא כפר ממון בשבועה זו: **אמר לו אבד או שנגנב והוא שמת או נשבר כו' פטור.** שזה שינה מפטור לחובה והפסיד בשבועתו: **גמ' מאן תנא ארבעה שומרין.** לקמן מפרש לה: **רבי מאיר היא.** לקמן מפרש מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין בתמיה על כרחינו ארבעה הם זה בחנם וזה בשכר זה שואל וזה שוכר: **הני ג' הוי** גרסינן ול"ג אי הכי. ודין לר' מאיר ודין לר' יהודה פרכינן לה: **כולן.** כל הני פטורי דמתניתין פטורין משבועת שומרין כלומר מאשם דשבועת הפקדון וחייבין משום שבועת ביטוי לשעבר קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן כדין שבועה לשעבר באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן: **בלאו והן.** נגנב ולא נגנב: **ליתא בלהבא.** ימות ולא ימות שזו שבועת שוא היא שאין בידו לקיים: ה"ג **צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה אישתבע אבל בהא אימא מודי ליה לשמואל כדר' אמי כו'.** טעמא דר' אמי מפרש לקמן: **כי תשבע מעצמו.** משמע כדריש לקיש והאי כי תשבע בלשון אי דרשינן לה אם תשבע דהיינו מעצמו ולא שבועת דיינין שהיא בעל כרחו. ורב דריש ליה בלשון דהא שהרי תשבע הרבה ישבעו על פי בית דין ועלה נמי כתיב קרבן עולה ויורד בשאין בה כפירת ממון שתחייבנו אשם: **רבי אלעזר אומר כולן.** הנך פטורין דמתני' פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי דרבי אלעזר סבירא ליה כרב: **חוץ מאיני יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבידה דשומר שכר והשוכר.** דקתני בהו במתני' חייב ההוא חייב בשבועת שומרין שהרי כפרו ממון ובההיא דשומר חנם שטוען אבד והוא אכלו ובטוען נגנב והוא גנבו דקתני בה מתני' הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם לא איצטריכא ליה לר' אלעזר למימנינהו גבי הנך חוץ דהא בהדיא פריש להו תנא חומש ואשם דשבועת שומרין:

הדרן עלך ארבעה שומרין

מסורת הש"ס

א) [ירו' נ"ג זה הכלל כו' עד חייב], ב) [נ"ל דתניא], ג) ב"ק מה: מו: ב"מ פ: לג. לה:, ד) לעיל כה., ה) ב"מ לו., ו) תענית ט. ר"ה ג. גיטין צ., ז) [פסחים לג:],

◆

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: ויקרא ה ד

◆

רבינו חננאל

אוקימנה למתניתין לר' מאיר וכדתני רבה בר אבוה שוכר כיצד משלם. ר' מאיר אומר כשומר שכר. ר' יהודה אומר כשומר חנם. אמר רב נחמן ד' שומרין הן ודיניהן שלשה. שומר חנם נשבע על הכל. שואל משלם את הכל. נושא שכר והשוכר נשבעין על השבר ועל השבויה ועל המתה וקי"ל שוכר כשומר שכר משלם ומשלמין את הגנבה ואת האבדה: **מתני'** אמר לשומר חנם היכן שורי א"ל מת והוא שנשבר או שנשבה כו' עד משביעך אני ואמר אמן פטור. כל המשניות דקתני בהו פטור. אמר רב וכולן פטורין משבועת השומרין שהרי לא כפרו ממון. וחייבין בשבועת ביטוי. ושמואל אמר אף פטורין משבועת ביטוי. במאי פליגי רב סבר כיון דאיתא בלאו והן חייבין. ושמואל סבר כיון דליתא בלהבא [פטורין] והא איפליגו בהאי סברא חדא זמנא. דאיתמר שבועה שזורק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק. רב אמר חייב כו'. ואמרינן צריכא. דאי איתמר בהאי הוה אמינא בההיא מחייב רב משום דמנפשיה קא מישתבע אבל הכא דבי דינא קמשתבעי ליה אימא מודה רב כדר' אמי דאמר כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי כו'. וקי"ל כרב חדא דהילכתא כרב באיסורי. ועוד דר' אלעזר קאי כותיה. דא"ר [אלעזר] כולן פטורין משבעת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי. חוץ מאיני יודע מה שאתה שח שבשואל וגניבה ואבידה שבנושא שכר ושבשוכר שהרי כפרו ממון: גופא א"ר אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי. שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים. תשבע מעצמה. וכריש לקיש דאמר כי משמש בד' לשונות. אי דלמא אלא דהא. אי כי יקרא קן ציפור לפניך. דלמא כי תאמר בלבבך. אלא כי פתוח תפתח את ידך לו. דהא ויראו כל העדה כי גוע אהרן: **ירושלמי** א"ר יוחנן ד' שומרין הן [ואין] חייבין אלא דרך קנין. ר' יעקב בשם ר' אלעזר אוף לענין גזילה אין חייבין אלא דרך קנין. שומר חנם נשבע שלא פשע היו עדים יודעין שלא פשע. מאי. נשמעינה מהדא הרי שנמצא הגנב ואין עמו לשלם. מהן לומר לו השבע לי שלא נתת עיניך לגוזלה כתיב ואם לא ימצא הגנב. הא אם ימצא הגנב פטור. **מתני'** אמר לאחד מן השוק היכן שורי שגנבת ואמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב כו': **הדרן עלך ארבעה שומרין**

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך

*)הַדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת וְהַדְרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת וְדַעְתָּךְ עֲלָן. לֹא נִתְנְשֵׁי מִינָךְ מַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת וְלֹא תִתְנְשֵׁי מִינָן לֹא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלֹא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עִמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא. **)חֲנִינָא בַּר פַּפָּא רָמִי בַּר פַּפָּא נַחְמָן בַּר פַּפָּא אַחַאי בַּר פַּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פַּפָּא רַפְרָם בַּר פַּפָּא רָכִישׁ בַּר פַּפָּא סוּרְחָב בַּר פַּפָּא אַדָּא בַּר פַּפָּא דָּרוּ בַּר פַּפָּא:

הַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לִדְבָרִים בְּטֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר. אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים. אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי כְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לְסַיֵּם מַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת כֵּן תַּעַזְרֵנִי לְהַתְחִיל מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים אֲחֵרִים וּלְסַיְּמָם לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתְךָ בְּאַהֲבָה. וּזְכוּת כָּל הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתִתְקַיֵּם בִּי בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וּלְאַחֲיָא מֵתַיָּא, וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא, וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם, וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵיהּ בְּגַוַּהּ, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא, וּלְאָתָבָא פּוּלְחָנָא דִּשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ, וְיַמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וִיקָרֵיהּ, [וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ]. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן, וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, וְעַל כָּל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְאַתְרָא (קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

---

*) פי' הגון על זה תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בספר זכיות ח"א פ"ג, **) בסיומא וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו.